

UOT 94 (479.24)**XX ƏSRİN 70-Cİ İLLƏRİNDƏ YÜKSƏKİXTİSASLI MİLLİ
KADRLARIN HAZIRLANMASINDA VƏ YERLƏŞDİRİLMƏSİNDƏ
ULU ÖNDƏR HEYDƏR ƏLİYEVİN ROLU****A.B.HƏMİDOV*****Bakı Dövlət Universiteti******anar.hemidov.91@inbox.ru***

Məqalədə 70-ci illərdə SSRİ-nin böyük şəhərinin çox nüfuzlu ali məktəblərində respublikamız üçün zəruri ehtiyac duyulan müxəlif ixtisaslar üzrə azərbaycanlı gənclərin təhsil alması, yüksəkixtisaslı kadr kimi formalaşması, həmçinin respublikamızdakı təhsil ocaqlarının hər birinin təhsil tariximizdəki yerindən, onların yüksəkixtisaslı kadr hazırlığındakı nailiyyətlərindən bəhs edən məsələlərə toxunulmuşdur. Bu işdə Ulu öndər Heydər Əliyevin rolu, onun siyasi kursu, qazanılmış uğurlar öz əksini tapmışdır. Görülmüş işlərin statistik məlumatı qeyd olunmuşdur.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, təhsil, ali məktəb, mütəxəsis

Bəzən sovet dövrünü çarizmin müstəmləkəçilik siyasətinin başqa bir şəkildə davamı kimi də dəyərləndirirlər. Azərbaycan xalqının dövlət müstəqilliyinə son qoymuş bolşevik işğalını və onun nəticələrini mahiyyətcə başqa cür qiymətləndirmək heç doğru da olmazdı. Lakin Cümhuriyyətin süqutuna baxmayaraq, işğaldan sonrakı dövrdə Azərbaycan formal olsa da, müttəfiq respublika sayılırdı, konstitusiya ilə müəyyən beynəlxalq əlaqələr saxlamaq hüququ var idi. Ancaq Sovet dövründə Azərbaycanda müstəqil dövlət quruluşu olmasa da, dövlətçiliyin müəyyən atributları saxlanılmışdı (3, 6). Çarizmin həyata keçirdiyi siyasət istər təhsildə, istərsə də digər sahələrdə, kadr hazırlığında ancaq öz mənafeyinə öz marağına xidmət edirdi. Qeyd edək ki, hələ Çarizmin hakimiyyəti illərində Azərbaycanda çox az sayda olan məktəbləri açmaqda məqsəd yerlərdə müstəmləkə siyasətini həyata keçirmək üçün çarizmə savadlı kadrlar hazırlamaq olsa da, hər halda həmin məktəblər xalqın maariflənməsində müəyyən rol oynamışdı. Təhsilli adamlar maarifi yayır, milli kimlik barədə düşünür, milli düşüncənin yaranması və inkişafında müstəsna rol oynayırdılar. Azərbaycan kəndlərində isə məktəb və savadlı adamlar yox dərəcəsi idi. Yerli əhalinin yazışmalarını xalq içərisində böyük nüfuzlu malik olan azsaylı Mirzələr aparırdılar. “Mirzə” ifadəsi xalq içərisində xüsusi hörmətlə səslənirdi. Xalq savadsızlıqdan əziyyət çəkirdi. Azərbaycan əhalisinin

savadsız olması geniş mənada götürüldükdə müstəmləkəçi hakimiyyətin maraqlarına daha çox uyğun gəlirdi. Savadsız, baş verən hadisələrin mahiyyətini anlamayan, haqqını tələb etməyən xalqı idarə etmək asan idi və o, mərkəzi hakimiyyət üçün ciddi təhlükə törətmirdi. Heç şübhəsiz, xalqın maariflənməsində mühüm mərhələni Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövrü təşkil edir. Azərbaycanın ilk müasir ali təhsil ocağı olan Bakı Dövlət Universiteti (BDU) 1919-cu ildə yaradıldı. Lakin nəinki ana dilində dərslük, dərs vəsaiti və kitablar, hətta müəllimlər çatışmırdı. Çarəsiz qalan hökumət Rusiyadan və Türkiyədən tanınmış müəllimləri, elmi işçiləri dəvət etmişdi. Universitet hər zaman Azərbaycanda mütərəqqi fikrin, milli düşüncənin mərkəzi olmuşdur. Burada Azərbaycanın yüzlərlə tanınmış alimi, ziyalısı, görkəmli diplomatları təhsil almışlar. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının aparıcı təhsil ocağı olan BDU ölkəmizdə elm və təhsil, maarif və mədəniyyət, sosial və iqtisadi həyatın müxtəlif sahələri üçün 100 mindən artıq yüksəkixtisaslı mütəxəssis yetişdirmiş, fəaliyyətə başladığı andan bu günə qədər şanlı yol keçərək dünyada tanınmış qabaqcıl universitetlərdən birinə çevrilmişdir. Milli hökumət azərbaycanlı gəncləri xarici ölkələrə oxumağa göndərməklə Azərbaycan tarixində müstəsna əhəmiyyətə malik olan bir fəaliyyətə başladı. Lakin bolşevik işğalı Azərbaycan maarifinin məqsəd və vəzifələrini dəyişdirdi. Milli ruhlu müəllimlər işdən qovuldular. Keçirilən attestasiyalar belə müəllimlərin işsiz qalması ilə nəticələndi. Məktəblərdə ana dilində dərs verən müəllimlər çatışmadığından ali məktəblərin Azərbaycan bölmələri rus bölmələri ilə birləşdirilirdi. Azərbaycanlı tələbələr rus dilini bilmədiklərindən çətin vəziyyət yaranırdı. Təhsildə Azərbaycan bölmələri sıxışdırılır, sonra işə bağlanırdı. Nəticədə tələbələr arasında azərbaycanlılar azlıq təşkil edirdilər. Hətta fəaliyyət göstərən Azərbaycan bölmələrinə ögey münasibət bəslənilirdi. Onları bitirən şəxslərin yüksək partiya və sovet orqanlarında işə qəbul olunması çətin idi. İşə qəbul zamanı daha çox siyasi mənsubiyyət, rus dilini bilmək və bolşevik hökumətinə sədaqət əsas götürülürdü (3, 24). XX əsrin 70-ci illəri və 80-ci illərin birinci yarısını əhatə edən dövr keçmiş İttifaqın bütün respublikalarında olduğu kimi Azərbaycanda da ən mürəkkəb, ziddiyyətli dövrüdür. Bununla belə, bu dövrdə respublikanın inkişafında dərin dəyişikliklər baş vermiş, əhəmiyyətli uğurlar qazanılmış, elm və təhsil əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlmişdir. Həmçinin 70-ci illərdə sosial sahənin dinamik inkişaf etməsi Azərbaycanda baş verən səciyyəvi proseslərdən biri olmuşdur. Bu baxımdan XX əsrin 70-ci illərində xalqımızın yaşadığı və yaratdığı tarix obyektiv şəkildə yenidən yazılmalıdır. Xalqımızın tarixinin bütöv, vahid, qarşılıqlı vəhdətdə, əlaqədə araşdırılması zəruridir. Böyük dövlət adamı H.Əliyev çox haqlı olaraq deyirdi ki, tariximizin hər bir səhifəsi bizim üçün əzizdir. H.Əliyev XX əsrin 70-ci illərində xalqını düşündürən problemləri məharətlə həll edir, istiqlalın bərpası üçün lazım olan şərtləri ehtiyatla, məqsədyönlü şəkildə sovet Azərbaycanında hazırlayır, milli ziyalıları qoruyur, idealizmə uymadan dövrün şərtləri daxilində gözlərinin qarşısında olan xalqı üçün çalışırdı (3, 7). XX əsrin 70-80-ci illərin əvvəllərində Azərbaycan sovet

tarixində ilk dəfə olaraq xalqın problemlərinin həllində və müstəqil dövlətçiliyə aparan yolda böyük, strateji mərhələnin əsası qoyuldu. Bu yolda Heydər Əliyev milli düşüncəli ziyalıların yaradıcılıq fəaliyyəti üçün respublikada əlverişli şərait yaratmağa çalışdı. Millətsevərlik fəaliyyətləri üstündə təqiblər, demək olar ki, dayandırıldı. Xalqı düşündürən mühüm problemlərdən biri ən əsası deyərdim, yeni məktəblər açmaq, yüksəkixtisaslı, zamanın tələblərinə cavab verə biləcək ali təhsilli kadrlar, mütəxəssislər hazırlamaq idi (5). Tədqiq olunan dövrdə Sov.İKP XXIV qurultayı kadrların seçilməsi və tərbiyəsi məsələlərinə çox fikir vermişdir. Bu da tamamilə qanunauyğun haldır, çünki cəmiyyətin həyatının bütün cəhətlərinə rəhbərlik işini, kütlələr arasında aparılan təşkilatçılıq işini və siyasi işin səviyyəsini yüksəltmək, kadrların seçilməsi, yerləşdirilməsi və tərbiyələnməsinin yaxşılaşdırılması ilə qırılmaz surətdə bağlıdır. Sovet orqanların tərkibində də mühüm dəyişikliklər olmuşdur. Əgər 1965-ci ildə Azərbaycan SSRİ yerli zəhmətkeş deputatları Sovetləri icraiyyə komitələrinin sədrləri arasında 184 nəfəri ali təhsilli varda, 1970-ci ildə onların 257 nəfərinin ali təhsili olmuşdur. Lakin rayon və şəhər Sovetləri icraiyyə komitələri rəhbərlərinin seçilməsində və yerləşdirilməsində bir çox nöqsana yol verilirdi. Bu həmin yerlərə kadrların lazımınca sabitləşməsinin təmin olunmaması ilə əlaqədar olmuşdur (8, 31).

Ölkədə kadr hazırlığı düzgün kadrların seçilməsi və yerləşdirilməsi özünü səhiyyə sahəsində də göstərirdi. Bunu “Ölkədə səhiyyəni daha da yaxşılaşdırmaq və tibb elmini inkişaf etdirmək tədbirləri haqqında” Sovet İKP MK və SSRİ Nazirlər Sovetinin 1968-ci il 5 iyul tarixli qərarının, SSRİ İt-tifaqının və müttəfiq respublikaların səhiyyə qanunvericiliyinin əsaslarını təsdiq etmiş yeddinci çağırış SSRİ Ali Soveti dördüncü sessiyası qərarlarının böyük əhəmiyyəti olmuşdur. Respublikada bu dövrdə 12.5 mindən artıq həkim və 39 mindən artıq orta tibb işçisi çalışırdı. N.Nərimanov adına Azərbaycan Tibb Universiteti respublikada həkim kadrları hazırlayan mərkəzi idi. Bu universitetdən yaradıldığı vaxtdan 16 min həkim və provizor məzun olmuşdur (8, 87). Tədqiq olunan dövrdə respublikada 11 elmi-tədqiqat tibb İnstitutu və 2 ali tibb məktəbi var idi: bu elmi idarələrdə və ali məktəblərdə ölkə patologiyasına aid ən mühüm problemlər sahəsində tədqiqatlar aparılır və yüksəkixtisaslı kadrlar hazırlanırdı. Respublikada 166 tibb elmləri doktoru və 638 tibb elmləri namizədi səmərəli fəaliyyət göstərirdi. Respublikanın alimləri ölkəmizdə tibb elminin ümumi inkişafı işinə böyük yardım göstərirdilər (8, 89).

Ümumiyyətlə, respublikanın sovet hakimiyyəti illərində sosial-iqtisadi inkişafı xeyli irəliləmiş, qabaqcıl istehsal təcrübəsi əldə etmişdisə, digər tərəfdən nöqsan və qüsurlardan xali olmamış, sonrakı müəyyən mərhələsində isə durğunluq illəri səciyyəsi qazanmışdı. Əldə edilmiş müvəffəqiyyətlər nə qədər çox olsa da, həmin dövrün dərin ziddiyyətləri, çətinlikləri, nöqsan və səhvləri obyektiv şəkildə təhlil və tədqiq edilməlidir (11, 8). Lakin respublikada kadrlar hazırlanmasının vəziyyətinə müasir tələblər baxımdan yanaşdıqda etiraf etmək lazımdır ki, ali məktəblərin fəaliyyətində “Ölkədə ali təhsili daha

da təkmilləşdirmək tədbirləri haqında” Sov.İKP MK SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarında göstərilən nöqsanlar hələ heç də tamamilə aradan qaldırılmamışdır. 1969-cu il iyulun 14-də baş tutmuş plenumda Heydər Əliyevin respublika rəhbəri seçilməsi ilə xalqın tarixində keyfiyyətə yeni mərhələ başlandı. MK bürosu əvvəlcə Heydər Əliyevin Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi vəzifəsinə seçilməsi məsələsini müzakirə edərək bəyəndi. Bundan sonra MK plenumu təşkilat məsələlərini müzakirə edərək Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi Vəli Axundovu Azərbaycan SSR EA-nın prezidenti vəzifəsinə seçilməsi ilə əlaqədar olaraq MK-nın birinci katibi vəzifəsindən və büro üzvlüyündən azad etdi, H.Əliyevi isə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi və büro üzvü seçdi. Bununla əlaqədar olaraq büronun qəbul etdiyi qərarla deyilirdi: “Yoldaş Əliyev Heydər Əlirza oğlu başqa işə keçməsi ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin sədri vəzifəsindən azad edilsin. Bu qərarın təsdiqi Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsindən xahiş edilsin” (6). Sov.İKP MK həmin qərarı təsdiq etdi. ABŞ tarixçisi B.Foukis bu hadisə ilə əlaqədar olaraq yazır ki, Sov.İKP MK-nın baş katibi L.İ.Brejnev Heydər Əliyevi DTK-dan partiya liderliyinə gətirdi. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi seçildikdən sonra H.Əliyevə SSRİ DTK-nın sədri Y.Andropovun 1969-cu il 27 noyabr tarixli 166 №-li əmri ilə təşəkkür elan edildi və qiymətli hədiyyə verildi (2, 8). Heydər Əliyevin hakimiyyəti illəri xalqın tarixində dönüş, Azərbaycanda ilk növbədə iqtisadiyyat sahəsində, o cümlədən təhsil, mədəniyyət, incəsənət, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və inkişaf etdirilməsi, quruculuq və tərəqqi dövrüdür. Məhz bu dövrdə bu günki, müstəqilliyimizin sosial-iqtisadi, mədəni əsasları həmin dövrdə qurulmağa başladı. Ancaq 1969-cu il avqust plenumundan sonra ulu öndər Heydər Əliyevin diqqəti və təşəbbüsü ilə Mərkəzi Komitə ali məktəblərin işini yaxşılaşdırmaq üçün ciddi tədbirlər görmüşdür. Tədqiq etdiyimiz bu illərdə respublika əhalisinin ümumtəhsil hazırlığı, ali və orta ixtisas təhsili səviyyəsi xeyli artmış, təhsil sisteminə axın kütləvi xarakter almışdır. Təhsil sahəsində həyata keçirilən dövlət siyasəti Azərbaycan xalqının maariflənməsində xüsusi rol oynadı. Bütün sahələr üzrə kadrların seçilməsi yerləşdirilməsi üçün yüksəkixtisaslı mütəxəssislər hazırlanmasına böyük əhəmiyyət verilərək ali məktəblərdə təlim metodika, ideya-tərbiyə və elmi-tədqiqat işini yaxşılaşdırmaq üçün bir sıra mühüm tədbirlər görülmüşdür. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə partiya və dövlət orqanlarının, ictimai təşkilatların, ziyalıların respublikanın milli kadr potensialının möhkəmləndirilməsinə diqqəti artdı. Minlərlə azərbaycanlı gənc SSRİ-nin aparıcı təhsil və elm ocaqlarına göndərildi. Qəbul imtahanlarının təşkilinə və keçirilməsinə, tələbələrin ictimai tərkibinin yaxşılaşmasına xüsusi diqqət yetirilməyə başlandı. Azərbaycan KP MK və respublika hökuməti respublika üçün mühüm və zəruri olan bir çox ixtisaslar üzrə kadrlar hazırlanmasına böyük əhəmiyyət verərək çoxlu abituriyentin SSRİ-nin müxtəlif şəhərlərinin ali məktəblərinə: Moskvaya, Leninqrada və digər şəhərlərə oxumağa göndərilməsindən ötrü tədbirlər görüldü (9, 15).

1971-1975-ci illərdə təqribən 9 milyon ali və orta ixtisaslı mütəxəssis hazırlanması nəzərdə tutulmuşdur. Respublikamızda bu dövrdə 190 min mütəxəssis, o cümlədən ali məktəblərdə 90 min və orta ixtisas məktəblərində 100 min mütəxəssis hazırlanması planlaşdırılmışdır. Respublikanın ali məktəblərində idarəetmənin avtomatlaşdırılması, tətbiqi riyaziyyat, yarımkeçiricilər və dielektriklər, istilik-elektrik qurğuları, çoxkanallı rabitə, maddi-texniki təchizatın iqtisadiyyatı və s. kimi mühüm ixtisaslar üzrə kadrlar hazırlanmasını təmin etmək üçün 177 yeni kafedra açılmışdır (9, 34). Xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır ki, respublikanın ali məktəbləri elmi-pedaqoji kadrlarla əsasən təmin edilmişdir. Ali məktəblərimizdə 7 min nəfərdən artıq müəllim işləyirdi ki, bunların 43,6 faizi elmlər doktoru, professor, elmlər namizədi və dosentdir. Elmi dərəcəsi və elmi adı olan müəllimlərin xüsusi çəkisinə görə respublikamızın ali məktəbləri mütəffiq respublikalar arasında ilk yerlərdən birini tutmuşdur. Bununla yanaşı, həmin işdə hələ də bir çox nöqsanlar və həll olunmamış problemlər var idi. Xalq təsərrüfatının bütün sahələri üçün tələb olunan ixtisaslı kadrlar hazırlanması hələ heç də tamamilə təmin olunmamışdır. Ağamalıoğlu adına Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Universiteti kənd təsərrüfatının vacib sahələrindən olan kənd təsərrüfatı bitkilərinin mühafizəsi, meşə təsərrüfatı, meliorasiya və bir sıra başqa sahələr üzrə mütəxəssislər hazırlanırdı (9, 47). Qeyd etmək lazımdır ki, ixtisaslı mütəxəssis təkcə ali məktəbdə hazırlanırdı, o, ali məktəbi bitirdikdən sonra öz biliyini ixtisasartırma kurslarında və fakültələrində fasiləsiz təkmilləşdirməli idi. Xalq maarifi haqqında Qanun layihəsinin 69-cu maddəsində bu barədə xüsusi bəhs olunur. Aspirantura yüksəkixtisaslı kadrlar, o cümlədən elmi-pedaqoji kadrlar hazırlayan sınaqmış vasitədir. Yalnız müvafiq təhsili və peşə hazırlığı olan şəxslər pedaqoji işə buraxılır. Qanunun bu müddəası bütün pedaqoji kadrların ixtisasının artırılması, onların seçilməsi və yerləşdirilməsi işini təkmilləşdirmək üçün mühüm amildir. Qanun layihəsində pedaqoji kadrların seçilməsinin əsas forma və metodları müəyyən edilirdi. Belə ki, ali məktəblərdə boş qalan professor-müəllim vəzifələri müsabiqə yolu ilə müəyyən müddətə tutulur və həmin vəzifələri tutan şəxslər yenidən seçilirdilər (10, 131).

XX əsrin 70-80-ci illərində həm də respublikanın orta və ali pedaqoji məktəbləri ixtisaslı müəllim kadrları hazırlamaq sahəsində çox mühüm işlər görmüş, 42816 nəfər ali və orta təhsilli müəllim hazırlanmış, onlardan 65 faizindən çoxu kənd yerlərinə göndərilmişdi (11, 238). Onu da qeyd etmək istərdim ki, Azərbaycanda fizika elminin inkişafında güclü, bacarıqlı fizik kadrların hazırlanmasında və yerləşdirilməsində bu dövrdə yaşamış yaratmış Həsən Abdullayevin çox mühüm xidmətləri olmuşdur. Onun vasitəçiliyi ilə bir neçə fiziklərimiz müxtəlif ölkələrdə konfranslarda, simpoziumlarda iştirak etmişlər. Akademik Həsən Abdullayev gənc kadrların hazırlanmasına xüsusi diqqətlə yanaşırdı (4, 21). Bütün bu illər ərzində, yəni XX əsrin 70-ci illərində sənayenin neft və kimya sahələrində də sürətli inkişaf müşahidə olunmuşdur. Eləcə də XX əsrin 70-ci illərinin əvvəllərindən başlayaraq keçmiş P.Montin və

L.Şmidt adına neft və mədən maşınqayırma zavodunun rəhbərliyi kollektivin səmərəli, işgüzar fəaliyyətini təmin etmək üçün qabaqcıl idarəetmə təcrübəsindən istifadə edirdi. Zavod rəhbərliyi əməyin və fəaliyyətin elmi əsaslar üzrə təşkilinə, yeni texnologiyanın tətbiqinə diqqəti xeyli artırmışdı. Burada əməyin elmi və yeni texnologiya əsasında təşkili üzrə ictimai şura, sexlərdə isə yaradıcılıq briqadaları təşkil olunmuşdu. İctimai şurada və bu briqadalarda 100-ə qədər mütəxəsis çalışırdı (7).

XX əsrin 70-80-ci illərində respublikamızda maşınqayırma sənayesinin inkişafında “İttifaqneftmaş-Ümumittifaq Neft Maşınqayırma Sənayesi Birliyi” mühüm rol oynamışdır. Respublika “Neftmaşınqayırma”birliyinin nəzdində fəaliyyət göstərən 20 müəsisədən 15-i zavod idi. Zavod rəhbərləri işgüzar, işi yaxşı bilən mütəxəssislər hesabına dəyişdirilmişdi. Neftmaşınqayırma Nazirliyində onların vaxtaşırı hesabatları və məlumatları dinlənilirdi, çətinliklər, mənfi hallar vaxtında aşkar edilir və aradan qaldırılırdı (11, 92).

Xüsusilə qeyd etmək yerinə düşər ki, Azərbaycan Neft Kimya İnstitutunda 1935-1960-cı illər ərzində elmi işini müdafiə edənlərin ümumi sayı 447 nəfər, 1970-ci ildə isə 1312 nəfər olmuşdur. Təkcə 1960-1970-ci illər arası 48 əcnəbi elmi kadr hazırlanmışdır. 1970-ci ilə artıq 46 ixtisas üzrə qəbul aparan Azərbaycan Neft Kimya İnstitutunun Aspirantura şöbəsi Moskva, Qroznı kimi şəhərlərin neft-kimya sənayesi yönümlü institutları və elmi müəssisələri ilə sıx əlaqə saxlayırdı. Nəzəri mexanika, Qeyri-üzvi, üzvi və fiziki kimya, Yüksək-molekullu birləşmələr kimyası, Neft kimyası və sintezi, Neft və qaz yataqlarının geologiyası və kəşfiyyatı, Faydalı qazıntıların geofiziki axtarış üsulları və kəşfiyyatı, İstehsalat proseslərinin avtomatlaşdırılması, Elektrik avadanlığı, elektrik şəbəkə və sistemləri, Avtomatika və telemexanikanın cihaz və aparatları, Maşınqayırma texnologiyası, Maşın və neft-qaz yataqlarının avadanlığı, Yüksək gərginliklər texnikası, Qaz və yanacaq kimyası texnologiyası, Neft, qaz və qaz-kondensat yataqlarının işlənməsi və istismarı, Sənaye istilik energetikası və s. kimi ixtisaslar üzrə elmi-pedagoji mütəxəssislər hazırlayan Aspirantura şöbəsinin məzunları sırasında M.P.Quluzadə, Ə.Ə.Yaqubov, A.M.Məlik-Şaxnəzərov, S.A.Baqaturov, L.A.Quxman, Z.İ.Kazımzadə, İ.O.Çimelson, A.Z.Vəzirzadə, K.V.Pokrovskiy, A.X.Mirzəcanzadə, A.M.Məmmədov, A.B.Plyuş, S.Y.Litvinov, A.A.Spirin, E.A.Orucəliyev, S.M.Quliyev və s. olmuşdur. Artıq 1980-cı illərdə İnstitutda fəaliyyət göstərən 58 elmlər doktorunun 36-sı, 610 elmlər namizədinin 359-u Aspirantura şöbəsi tərəfindən hazırlanmışdır (2). Təbii ki, bütün bu proseslər Heydər Əliyevin gərgin səyləri və məqsədyönlü, əzimkar siyasəti nəticəsində baş verirdi.

XX əsrin 70-80-ci illərində iqtisadi-sosial inkişafın fərqləndirici xüsusiyyətlərindən biri də ondan ibarət idi ki, bu illərdə respublika sənayesinin strukturunda ciddi dəyişikliklər baş verir, yeni müasir istehsal sahələri yaradılır, elmi-texniki tərəqqini müəyyən edən sahələr sürətlə inkişaf edir və yeniləri meydana gəlirdi. 1971-1980-ci illərdə bu sahələrdə istehsalın həcmi 2.8 dəfə artmış, elektron, radiotexnika və digər yeni sənaye sahələri işə salınmış və onların

intensiv inkişafı üçün xeyli tədbirlər görülmüşdü (11, 97). Hətta “Elmlər Akademiyasının bütün tərkibinin, onun prezidenti, SSR EA-nın müxbir üzvü Həsən Abdullayev başda olmaqla rəyasət heyətinin səmərəli və məqsədyönlü fəaliyyəti özünü göstərir” Heydər Əliyevin bu nitqində elmi tədqiqatların respublikanın ümumi sosial-iqtisadi yüksəlişi ilə qarşılıqlı surətdə əlaqələndirilməsində Elmlər Akademiyasının fəaliyyətinə yüksək qiymət verilməsi aparılan elmi quruculuq işlərinə onun nəzarət etdiyini və diqqət göstərdiyini bir daha sübut edirdi (4, 30). Respublikanın rəhbəri Heydər Əliyev həmin illərdə Həsən Abdullayevin rəhbərliyi ilə aparılan elmi araşdırmalara mühüm əhəmiyyət verərək deyirdi: “Son vaxtlar görülmüş bütün işləri, hətta bunların ən mühümlərini belə, bir-bir göstərməyə nə imkan, nə də ehtiyac var. Lakin onlardan yalnız bəzilərini göstərməklə tədqiqatların miqyası və diapazonu bəzində müəyyən təsəvvür əldə etmək olar. Fiziklər selen birləşmələrinin bioloji aktivliyi problemlərini fizioloqlarla, tibb mütəxəssisləri ilə, kimyaçılarla birlikdə yaradıcılıqla öyrənirlər. Bu tədqiqatlar texnikada, biologiyada və təbabətdə istifadə edilə bilən yeni səmərəli vasitələr yaradılması üçün real perspektivlər açır” (4, 60). Heydər Əliyev Bakı neftinin İkinci Dünya müharibəsində faşizm üzərində qələbədə oynadığı ümumdünya tarixi əhəmiyyətli rolunun SSRİ rəhbərləri tərəfindən etiraf edilməsinə nail oldu. 1978-ci ildə Bakı Lenin ordeni ilə təltif edildi. Milli hərbi kadrlar hazırlanmasına böyük qayğı göstərildi. 1971-ci ildə respublika orta hərbi internat məktəbi təşkil edildi.

Eyni zamanda, XX əsrin 70-80-ci illərində SSRİ-nin hərbi məktəblərində müxtəlif hərbi ixtisaslar üzrə 2000-dən çox azərbaycanlı zabit hazırlandı (1, 146). Heydər Əliyev kimi fitri istedadlı, uzaqgörən, xalqını sonsuz məhəbbətlə sevən, mütəfəkkir bir şəxsiyyətin, pragmatik siyasətçinin Azərbaycana rəhbərlik etməsi respublikanın ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatında sürətli yüksəlişə səbəb oldu. Ulu öndərin rəhbərliyi altında hazırlanmış minlərlə kadr Azərbaycan dövlət müstəqilliyi qazandıqdan sonra bir çox dövlət və hökumət vəzifələrində mühüm vəzifələr tutdular.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan tarixi 1941-2002-ci illər yeddi cildə VII cild. Bakı: Elm, 2008, 570 s.
2. Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti // <http://asoju.edu.az/az/degrees/phd/history>
3. Qasımlı M. Heydər Əliyev İstiqlala gedən yol (1969-1987-ci illər). Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2006, 608 s.
4. Quliyev R. Akademik Həsən Abdullayev Azərbaycanda yarımkeçiricilər fizikası məktəbinin banisi Böyük elmin sükani arxasında Xatirələrdə yaşayan ömür. Bakı: Azərbaycan, 2008, 374 s.
5. Heydər Əliyev irsini araşdırma mərkəzi // <http://www.aliyevheritage.org>
6. Heydər Əliyev elektron sənədlər toplusu // <http://heydaraliyev.preslib.az>
7. Kommunist qəzeti, 9 sentyabr 1972-ci il
8. Səkkizinci çağırış Azərbaycan SSR Ali Sovetinin iclasları. birinci sessiya, stenoqrafik hesabat. Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Dövlət nəşriyyatı, Bakı, 1972, 269 s.
9. Səkkizinci çağırış Azərbaycan SSR Ali Sovetinin iclasları. yeddinci sessiya, stenoqrafik hesabat. Bakı: Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Dövlət nəşriyyatı, 1975, 123 s.

10. Səkkizinci çağırış Azərbaycan SSR Ali Sovetinin iclasları. səkkizinci sessiya, stenoqrafik hesabat. Bakı: Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Dövlət nəşriyyatı, 1975, 181 s.
11. Zeynalov İ. Azərbaycanın iqtisadi və sosial inkişafı (70-80-ci illəri). Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1996, 314 s.

**РОЛЬ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОГО ЛИДЕРА ГЕЙДАРА АЛИЕВА В
ПОДГОТОВКЕ И РАСПРЕДЕЛЕНИИ ВЫСОКОСПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ
НАЦИОНАЛЬНЫХ КАДРОВ В 70-е гг. XX ВЕКА**

А.Б.ГАМИДОВ

РЕЗЮМЕ

В научной статье рассматривается подготовка высококвалифицированных кадров по необходимым специальностям для республики в 70-е годы XX века в ведущих вузах СССР. В статье также рассматриваются вопросы места и роли, высших и учебных заведений вузов республики в развитии науки и образования в рассматриваемый период истории Азербайджана. Другим вопросам исследования в статье является вопросы повышения квалификации национальных кадров, методы преподавания и этапы развития этих вузов в Азербайджане.

Ключевые слова: Гейдар Алиев, образование, высшая школа, эксперт

**THE ROLE OF THE NATIONAL LEADER HEYDAR ALIYEV
IN THE PREPARATION AND ALLOCATION OF HIGHLY SPECIALIZED
NATIONAL STAFF IN THE 70S OF THE XX CENTURY**

A.B. HAMIDOV

SUMMARY

The scientific article considers the preparation of highly qualified personnel for necessary specialties for the republic at the leading universities of the USSR in the 70s of the XX century. The article also examines the issues of the place and role of higher and educational institutions of the republic in the development of science and education in the reviewed period of the history of Azerbaijan. The issues of qualification of national specialists, methods of teaching and stages of development of these universities in Azerbaijan are studied as well.

Key words: Heydar Aliyev, education, high school, expert